

KÉT MÁRAI-REGÉNY

(Vendégjáték Bolzanóban. — Szinbád hazamegy)

Márai Sándor termőfáján most értek be a nemes gyümölcsök. Két új regénye már egészen sajátos, különleges termése annak a magyar vadalannak, melyet orosz és francia ojtványok töltöttek meg a maguk nehéz és fűszeres ízeivel.

Az íráskedvelő lelkenedve olvassa és kissé zavartan teszi végül könyvespolcára ezeket a műveket. Regények? Mindenesetre, de akkor módosítanunk kell a műfaj jellemvonásairól kialakult hagyományos ítéletünket. Márai regényt, hozzá még történelmi regényt ír akkor is, amikor máról, a mai kornak egyetlen napjáról számol be Krudy Gyula ürügyén, — de éppúgy nevezhetnénk hosszabb naplójegyzetnek, önvallomásnak vagy tanulmánynak a Casanova-regényt, mely a szerző szerint csupa mese és kitalálás, de mégis pontos és hűséges híradás egy korszakról és annak egy jellegzetes fiáról.

Ez az írásmód szerzetesi önmegtartóztatást és szemérmességét követel az írótól, a lényeges elemeknek olyan sűrítését s az esetleges vonásoknak olyan jelzésig menő elnagyolását, amely inkább a dráma módszere. Ezért duzzadnak és

feszülnek pattanásig az új Márai-könyvek mondatai. Homloktérben egyetlen jellem áll, amelyet már az első oldalon készen kapunk, nem „fejlődik“ előttünk, amint jólnevelt regényalaktól elvárhatnánk. A korrajz is fölötte hézagos, „a cselekmény“ szinte szándékoltan mellékes, bonyodalomról szó sincs, a mellékalakok csak kulisszák s a szerzőnek csze ágában sincsen, hogy „a jellemekből kifejlesztett“ érdekes párbeszédekkel szórakoztassa a nyájas olvasót.

Önmagában tökéletesen zárt az ilyen Márai-regény. Belépsz kapuján, ott nyomban kézenfognak, körüljárják veled a kristálygömb bűvös birodalmát, mely az elemző szemléletnek végsőkig tisztított párlatából készült. Ez a körutazás egyetlen bűvölet, nincsenek benne az utas szabad tetszésére bízott pihenők s az üvegfal arról is gondoskodik, hogy közben ne szippanthass a művön kívüli életvalóság ismerős levegőjéből. S mikor az utolsó mondathoz érve megint kikerülsz a költő világából a magadéba, szomorúságot cipelsz emlékül. A „sértődött“ költő szomorúságát, akinek ilyen profán korban kell élni, írni s aki a bosszúállás egyetlen méltó módját választja: úgy él ebben a világban, hogy elvonul belőle egy elmúlt erkölcsi rend világába.

Mert a mult benne él a jelenben s csak rajtunk áll, hogy tárnát fúrjunk a mába és alábecsájtunk az elmerült világba. Abba, amely nem a gépies, hanem a jellemből fakadó hősiességet tisztelte a maga módján. „Van egyfajta erény, amely nem más, mint feltétlen hűség lényegünkhöz, végzetünkhöz, hajlamainkhoz“ — ez az erény vonzza Márait Casanova alakjához és ez vezeti el Krudy Gyulához is. A világnézetté általánosított relativizmus, a forradalmi nyárspolgáriasság bömbölő piacán, egy omladozó szállodai étterem ablaka mögé csábít bennünket Márai, ahol Szindbád, a hajós, költő és uriember felveti a nagy és súlyos kérdést: milyen lehet négydeci?! S ez a hadijelentések véresen is oly szürke korszakában, legnagyobb méretű bombaként hat. A négydeci, a székelygulyás mikénti főzésének kérdése, itt és most, gyökeres, mert erkölcsi forradalmat jelent, — mélységes, felháborodott elfordulást mindattól, ami ezt a nyomorú világot érdekli.

Soha korszerűbb alakot, mint Casanova, aki „az embertörténet egyik legnagyobb pazarlója és becsapottja volt, keserű szájjal halt meg, podagrásan, lúdtollal füle mögött, tintás ujjakkal, dideregve és kifosztva“, s mint Szindbád, aki elsieltett egy világból, melyben nem élhetett és nem írhattott tovább méltó módon.

KÁDÁR IMRE